

De gevechtskleding en uitrusting van de Nederlandse landmacht in Groot Brittannië 1940 -1945

‘Vrijwel geen Nederlandsche militairen meer in Frankrijk. Ongeveer 1200 man zijn tusschen 17 Mei en 18 Juni jl. in verschillende Fransche havens sloopgegaan en naar Engeland gebracht’ aldus het voorpagina-nieuws van het dagblad ‘De Telegraaf’ van 6 augustus 1940.

Dit waren ca. tweehonderdvijftig marechaussees, ca. tweehonderdvijftig leden van het wapen der Militaire Luchtvaart, ca. honderd man politietroepen en ca. zevenhonderd man van de overige wapens en dienstvakken van de landmacht.

Het begin van wat genoemd zou worden ‘de Nederlandse Troepen in Groot Brittannië’. We volgen tot de aankomst in Zuid-Engeland in het kort een der terugtrekkende militairen die diende bij het Korps Politietroepen.

Gelegerd in de Peetstelling trok het detachement, waartoe betrokkene behoorde, terug richting Zeeland, kwam via België in Hulst en vandaar met een bewakingsopdracht in Sluis terecht.

Op 17 mei vertrok men uit Sluis in gevorderde autobussen met chauffeur naar Boulogne en vandaar naar de omgeving van Caen, waar ook bewakingsdiensten werden uitgevoerd. 16 Juni verplaatste men zich naar Brest waar inmiddels nog andere Nederlandse militairen waren aangekomen. Daar werd men ingescheept op de Noordzee-veerboot van de Stoomvaart Maatschappij Zeeland ‘Prinses Beatrix’ die, met inbegrip van de bussen met chauffeurs, alle militairen in Plymouth aan land zette. Vandaar ging het 's avonds nog met de trein naar Portcawl, gelegen aan het Kanaal van Bristol in Zuid Wales. Daar werd men gelegerd in een tentenkamp en moest men de bewapening inleveren.

Na dat ‘ronde’-tentskamp werd men gelegerd in een leegstaande fabriek in Congleton en daarna uiteindelijk in Wolverhampton wat, tot het vertrek van de Prinses Irene Brigade naar Normandië, de verblijfplaats zou blijven.

Het tenue waarin men zich al die weken na 10 mei had verplaatst, was het veldgrijs met wat we nu noemen de 1e-lijns bepakking, toen bestaande uit helm, wapen, koppel e.d., ransel waarin 1 verschoning en broodzak met veldfles.

In juli werd men gekleed in het Britse khaki waarbij het veldgrijs moest worden ingeleverd. 1) Gedurende die eerste maand in Engeland hebben enkele militairen op de linkerbovenmouw een naar boven gebogen bandje van lichtgrijs vilt gedragen waarop, binnen een van oranje katoen geborduurd kader, het woord NETHERLANDS eveneens in oranje katoen geborduurd was. Een zo'n jas is in het bezit van het K.N.L.W.M.

Inmiddels was in Londen door het Ministerie van Defensie met een brief van 19 juni 1940, nr. 17 de ‘Voorloopige bepalingen betreffende Kleedmg van de Koninklijke Nederlandsche landmacht en luchtstrijdkrachten’ vastgesteld. 2) Dit was het eerste kledingvoorschrift, er zouden er gedurende de oorlogsjaren nog vier volgen. Het voorschrift was bedoeld voor de Nederlandse landmacht in Groot-Brittannië. Zij zouden gekleed gaan op gelijke wijze als de

Britse infanterie, dus in het khaki uniform. Dit was het Britse 'Battle-dress' welk door het Britse leger in 1939 was ingevoerd. Dit battle-dress (khaki-mele veldtenue) was samengesteld uit de volgende kledingstukken:

- Een kort jak van khakikleurige wollen stof met liggende kraag, twee opgestikte borstzakken met plooi en klep, loskoopbare schouderstukken. De mouwen voorzien van een manchet met split en knoopsluiting. Boven de manchet aan voor- en achterzijde een plooi. Aan de onderzijde van het jak een plm. 7 cm brede tailleband met lip die aan de rechterzijde gesloten wordt met een gesp en lus. Het jak heeft een linksbovenliggende verdekte sluiting met 5 khakikleurige knopen als vastgesteld in 1939 en met een open sluiting als ingevoerd in 1942 (bekend als model 1940). Hierbij vervielen tevens de plooi in de borstzak. Op de linkermouw van het jak werd, 4 cm onder de schoudernaad, een khakikleurige pat gedragen waarop een oranjekeurige Nederlandse leeuw boven het woord NEDERLAND van zijde of katoen geborduurd. Dit ter onderscheiding van de andere naar Groot-Brittannië uitgeweken nationaliteiten die eveneens in het battledress gekleed gingen. Het jak werd met gesloten kraag gedragen door alle militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier.

- Een lange khaki broek, voorzien van 4 lussen op de tailleband, welke aan de onderzijde gesloten werden door middel van een khakikleurige knoop, twee rechte steekzakken en aan de achterzijde een ingezette achterzak met klep.

Op de voorzijde van de linkerbovenpijp een grote opgestikte zak met klep, rechtsboven een klein opgestikt zakje met platte plooi, welke gesloten wordt door een khakikleurige knoop en welke diende om het verbandpakje te bergen.

Aan de onderzijde van de pijpen een verstelbare lip met knoop om de pijp aan de onderzijde smaller te kunnen maken, wanneer enkelstukken werden gedragen. Na juni 1941 werden deze echter niet meer aan de broek bevestigd. Bij de broek behoorden bretels te worden gedragen.

- Een khaki wollen overhemd met vaste boord.

- Grijs of khaki wollen sokken.

- Canvas enkelstukken, lang 37 cm, hoog 15 cm, aan de bovenzijde licht gebogen, aan de onderzijde gegolfd, de binnenzijde op enkelhoogte voorzien van twee opgenaaide lederen beschermstukken.

Aan een der uiteinden aan de boven- en onderzijde bevindt zich een lederen of canvas riempje, welke riempjes corresponderen met de gesp aan het andere uiteinde.

- Halfhoge zwartlederen veterschoenen met hak- en zoolbeslag. De zolen beslagen met vijf rijen van vijf kopspijkers en teenstuk, de hak met een hoefijzervormig hakstuk. Gedurende de oorlogsjaren verminderde het aantal kopspijkers tot 15.

- Naar gelang de weersomstandigheden kon dit tenue worden aangevuld met een overjas, wollen handschoenen, mutsdas, grondzeil, gascape of het mouwloze lederen vest.

Hoofddeksels:

Bij dit veldtenue werd een veldmuts gedragen, eveneens van Brits model. De bol met een langwerpige vouw; maar boven omgeslagen voor- en achterrand, de voorrand eindigend tussen de achterrand en de bol.

De achterraand naar voren laag uitlopend en voorzien van twee bonzen knopen. Op de linkervoorzijde, 9 cm van de voorkant van de veldmuts een Nederlandse leeuw, de kroon van de leeuw 2 1/2 cm verwijderd van de bovenaand van de bol.

Met een Ministeriële Beschikking van 9 februari 1944, nr. 16, werd de veldmuts langzamerhand vervangen door een khaki baret waarbij de cavalerie een zwarte kreeg. De Commando's en de parachutisten droegen de baret respectievelijk reeds sinds 1942 en 1943 in een groene en wijnrode kleur. Op de baret werd, boven het linkeroog, de Nederlandse leeuw gedragen op een ovale oranje ondergrond.

Te velde werd echter ook vaak de mutsdas als hoofddekseel gedragen. Door deze op een bepaalde manier te vouwen, kreeg men een soort veldmuts.

Personeel van de Militaire Politie droeg tijdens het uitoefenen van zijn functie over de pet een rood overtrek en om de linkerbovenarm een 7 1/2 cm brede zwarte armband, waarop in rode letters 'MP'. In 1944 werd deze armband vervangen door een oranje band waarop, eveneens in rode letters, 'MP'.

Als helm werd de Britse helm MK II (1936) en na 1943 ook de MK III gedragen.

Beide helmen zijn voorzien van een uitneembaar binnenwerk welke op de bovenkant van de helm is vastgezet door middel van een schroef en moer en verstelbaar is middels vijf flappen en een veter.

De helm MK II is voorzien van een gecombineerde, 25 mm brede, elastieke/webbing kinband welke verstelbaar is door middel van een gesp. De MK III helmkinband is niet verstelbaar.

Motorordonnansen droegen de 'Despatch Riders Mark I Steel Helmet', een halve bolvormige helm met een lederen nekflap welke doorloopt naar de oren en gesloten wordt met een lederen kinriem. De achterzijde is verstelbaar door middel van een veter; ter hoogte van de oren zijn 7 gaatjes cirkelvormig aangebracht. De helm is aan de binnenzijde voorzien van een vilten stootrand.

Bemanningen van tanks en pantserwagens droegen een zelfde helm als de motorordonnansen doch voorzien van hetzelfde binnenwerk als de MK II en MK III met een 25 mm brede elastieke kinband. Deze helm werd echter ook wel gedragen door stuksbemanningen van het antitank geschut.

Tijdens oefeningen werd door de 'vijand' de Nederlandse helm M 27 gedragen.

Onderscheidingstekenen op het jak-VT.

Behalve de mouwleeuw werden op de mouwen van het jak de volgende onderscheidingstekenen gedragen.

Tot en met de rang van Sergeant-majoor de Britse rangonderscheidingstekenen. De Adjudanten-onderofficier en de officieren droegen dezelfde rangonderscheidingstekenen als die in gebruik waren voor 10 mei 1940, met dien verstande dat de stippen, sterren en balken van oranje katoen waren geborduurd en geplaatst op de punt van de kraag (zie bijgaande kleurenplaat).

Militairen ingedeeld bij de Koninklijke Brigade 'Prinses Irene' droegen op beide bovenmouwen, tegen de schoudernaad, een khakikleurig naamlint waarop in oranje letters en in een gebogen tekst PRINSES IRENE, omgeven door een, eveneens in oranje, rand van 1 mm. Vastgesteld bij Ministeriële Beschikking van 22 december 1941, nr. 8. Na september 1943 werden in navolging van het Britse leger ook onderdeelsbiezen gedragen. Deze biezen, in diverse kleuren, 5 cm lang en een 1/i cm breed, werden op de rechterbovenmouw van het jak en de overjas bevestigd, horizontaal en 4 cm onder de schoudernaad. Waar twee of meer kleuren werden gebruikt, werd de eerste kleur naar voren gedragen. Tot juni 1944 werden de volgende kleuren gedragen:

rood-blauw:	artillerie
blauw-wit:	verbindingsdienst
groen-geel:	verkenningafdeling
rood:	overige onderdelen
oker:	reserve officieren algemene dienst en onderofficieren speciale diensten.

Na deze datum werden de andere kleuren ingevoerd waarbij commandanten van onderdelen, zelfstandige detachementen of dienstvakken konden bepalen welke biezen door de onder hen ressorterende militairen mochten worden gedragen.

De kleur der biezen was afhankelijk van de functie welke bedoelde militairen bij het onderdeel vervulden.

geel-rood:	cavalerie
blauw-rood:	genie
rood-groen:	pioniers
geel-blauw:	aan- en afvoertroepen
groen:	infanterie
rood:	staf
donkerrood:	veldpredikers en aalmoezeniers
karmozijnrood:	geneeskundige dienst
paars:	mitrailleur afdelingen
rood-blauw-rood:	intendance
geel-blauw-geel:	militaire administratie
d.blauw-geel-rood:	technische dienst
grijs-geel:	verplegingstroepen

De biezen kwamen in juni 1947 te vervallen.

Bijzondere emblemen op het jak-VT.

Marechaussees, die de geschiktheid bezaten voor een naast hogere rang bij het Wapen der Koninklijke Marechaussee, droegen op beide mouwen van het jak-VT en overjas een van wit garen (katoen) geborduurd, rond kenteken met een diameter van 25 mm. Het middelpunt van dit kenteken 5 cm boven het midden van de hoek, gevormd door de bovenste strepen van de chevron van korporaal. Op de schouderstukken van het personeel van de KMar werd een donkerblauwe lis gedragen van 5 cm breed.

Militairen behorende tot het Korps Politietroepen droegen om de linkerschouder een wit fluitkoord.

Alle militairen mogen voor elke twaalf maanden, die zij na 10 mei 1940 in werkelijke dienst bij de Koninklijke landmacht hebben doorgebracht een oorlogshevron van rode kleur op khaki achtergrond dragen. De chevrons worden op de linkerbenenmouw gedragen. De armen der chevrons zijn 5 mm breed en 2 cm lang.

Militairen die voor 1 januari 1941 in Canada of Zuid-Afrika woonachtig waren, mochten op de linkerbovenmouw van het jak-VT en de overjas, 4 cm onder de mouwleeuw, een pat dragen waarop respectievelijk een oranje Ahornblad en een springbokkop is geborduurd.

Militairen opgeleid tot parachutist droegen op de rechterbovenmouw, 15 cm onder de schoudernaad, een parachute van oranje katoen en koorden van zwart katoen op khaki achtergrond geborduurd.

Zij die een vrijwillige verbintenis hadden aangegaan mochten op de linkermouw, 4 1/2 cm onder de mouwleeuw, een zespuntige okerkleurige ster dragen.

Het personeel beneden de rang van Adjudant-onderofficier, ingedeeld bij de Militaire Kapel, droeg op beide bovenmouwen van het jak-VT en de overjas een geelkoperen lier, aan de onderzijde omgeven door eikebladeren.

Grootste hoogte en breedte van het embleem zijn respectievelijk 50 en 37 mm. De onderkapelmeester droeg bedoelde lier van groter model op beide benedenmouwen van het jak-VT en overjas. Grootste hoogte en breedte van dit embleem zijn respectievelijk 75 en 55 mm.

De kapelmeester droeg een bronzen lier boven het rangonderscheidingsteken op de punt van de kraag.

Verder mochten alle militairen beneden de rang van Sergeant-majoor die een graad van geoefendheid hadden behaald, waarvoor in het Britse leger een onderscheidingsteken, was vastgesteld dit onderscheidingsteken dragen, voor zover dit door de Britse autoriteiten was toegestaan.

De gevechtsuitrusting.

Dit was de complete Britse gevechtsuitrusting zoals die door het Britse leger in 1937 was ingevoerd ter vervanging van de oude, die nog dateerde uit 1908.

Door middel van verschillende bevestigingsmogelijkheden was het mogelijk de verschillende delen gevarieerd te dragen.

Een uitzondering vormde de ransel die in gebruik bleef. De ransel werd alleen gedragen bij grote verplaatsingen, waarbij de helm achterop werd bevestigd door middel van twee mantelriemen. Deze mantelriemen werden aan de bovenzijde van de ransel bevestigd aan twee gespen, aan de onderzijde door twee lussen geschoven en dan bevestigd aan de uiteinden van de draagriemen gevechtstas.

In alle andere gevallen werd de gevechtsas gedragen, waaraan dezelfde draagriemen werden bevestigd. In deze gevechtstas bevonden zich de etensblikken, eetgerei, toiletartikelen, naai-zakje, een verschoning en een grondzeil.

Op de gevechtstas lag de opgerolde gascape, bijeengehouden door twee banden die aan de bovenzijde van de gascape zijn bevestigd. De uiteinden van deze banden gaan over de Tinker- en rechterschouder door de draagogen van de gasmaskertas en dan aan de voorzijde aan elkaar geknoopt.

De reden van het op de gevechtstas dragen was dat bij een eventuele gasaanval de cape door een paar rukken aan de banden zich zelf ontrolt en dan snel aangetrokken kan worden. Daar hij voor dit doel niet gebruikt behoefde te worden deed de cape veelal dienst als regenkleding en werd dan ook meestal aan de achterzijde van de koppel bevestigd.

Aan de koppel twee rechthoekige patroontassen, bevestigd door middel van twee haken of lussen en op hun plaats gehouden door twee draagriemen. In de patroontassen pasten patroonmagazijnen voor de mitrailleur Bren, handgranaten of geweermunitie en werden ze verder gebruikt voor allerhande artikelen.

Ook werden de kleine patroontasjes nog gedragen in paren van twee, waarin in elk tasje twee houders à 5 patronen pasten. Daarnaast als extra een khakikleurige katoenen bandelier, waarin 5 patroonhouders à 5 patronen.

Aan de rechterachterzijde de veldfles welke opgehangen werd aan de uiteinden van de draagriemen. Middenachter of aan de linkerachterzijde de pioniersdrop, eveneens aan de uiteinden der draagriemen. Geheel links de bajonetdrager, welke door middel van een lus over de koppel werd geschoven.

Noot:

Gezien de uitgebreidheid van deze materie is dit artikel enigszins ingekort en werd afgezien van de beschrijving van alle andere specialistische kleding en uitrustingsstukken die gedragen zijn door bv. motorordonnansen, mitrailleurschutters, officieren enz.. Tevens zal de lezer wel gemerkt hebben dat van de Britse uitrusting heden (1984), zij het met kleine wijzigingen, nog veel in gebruik is bij de Koninklijke landmacht.

Noten:

1. Dit zou worden teruggezonden naar Nederland t. b. v. de Nederlandse militairen die in Duitse krijgsgevangenschap zaten.
2. De luchtmacht blijven buiten beschouwing.

Bronnen:

Materiaal uit de collectie van het K.N.L.W.M.
British Infantry Equipment 1908-80.
British Battledress 1937-61.
Nederlandse kledingvoorschriften 1940-45.
Emblemen van de Koninklijke landmacht 1912-1984.
Collectie M. Talens, Apeldoorn.